Lokalhistorisk skrift for Enebakk
Nr. 4. 2003 Utgitt av Enebakk Historielag

Ign

Flateby Cellulosefabrikk "før påbygg"

På jakt etter gamle Flateby

Celluloseindustri i Enebakk for 100 år siden
På jakt etter Flateby-godset
Fra fotoarkivet: Bilder fra Stranda og Flateby
Enebakkklipp fra Akershus Arbeiderblad

På jakt etter gamle Flateby

Dette siste nummeret av IGN i 2003 skal handle om den nordre delen av bygda vår, Stranda, eller Flateby som vi ofte snakker om i dag. Og det var Flateby i "gamle dager" også, eller kanskje aller helst *Fladeby*. Fladeby-godset, og cellulosefabrikken som i mange ti-år skaffet området mange sårt tiltrengte arbeidsplasser, er tema i dette nummeret.

I tillegg har vi vært i Romerikes Blads arkiv og sett igjennom årgangene 1930 og 1931. Da het for øvrig avisen Akershus Arbeiderblad. Når nettopp disse årgangene ble valgt, har det å gjøre med at Flateby Cellulosefabrikk fikk vanskeligheter de årene. Etter hvert måtte de innstille virksomheten. Og saken var omtalt pressen; vi gjengir de aktuelle klippene. Og med det samme vi så etter stoff om Enebakk, tok vi med en del andre saker også, for eksempel budsjettet for Enebakk kommune. Det har akkurat vært et kommunevalg og mye diskusjon om kommunale oppgaver og kommunalt pengebruk. Da kan vi sammenligne dagens summer med summer en opererte med den gangen – også pengeverdi tatt i betraktning.
Vi har plukket bilder fra Flateby både i Historielagets fotoarkiv og i private arkiver.

Det er Johan Ellingsen som har vært på jakt etter Flatebyhistorien. Johan er bonde på Haugstein. Haugstein var en tid eid av Backe-Wiig, som også var mannen bak Flateby Cellulosefabrikk.
Spor etter Flateby-godset fant Johan i sin egen stue. Og som etterkommer etter Backe-Wiig deler han sin kunnskap om hans virksomhet med oss IGN-lesere.

Håkon Tysdal

Torsdag 11. desember kl.19.00 er det Årsmøte i Enebakk Historielag. Stedet er Enebakk Herredshus. Det blir behandling av vanlige årsmøtesaker. Sakspapirer deles ut på møtet.

Enebakk har hatt to cellulosefabrikker, en i Ekebergdalen og en på Flateby. Her er Flateby Cellulosefabrikk

Celluloseindustri i Enebakk for hundre år siden

Av Johan Ellingsen

Enebakk har opp gjennom tidene hatt to cellulosefabrikker. Den første anla Holm Jølsen i Ekebergdalen i 1887 ved plassen Bratfoss i Børter. Holm Jølsen fikk den gang hjelp av Hartvig Backe-Wiig(1855 –1922), opprinnelig fra Båstad, til å starte Bratfos Bruk.(1).
Dette eventyret varte i bare fem år da fabrikken brant ned. Seinere dro han som kjent i gang fyrstikkfabrikken lenger ned i Ekebergdalen.

Oppdraget i Enebakk må ha gjort Backe-Wiig kjent i bygda, for i 1893 kjøpte han det som den gang var de to Haugstein-gårdene av daværende eier, Ener Haugsteins enke, Marie (1). Haugstein gård var nok interessant, kanskje ikke på grunn av eiendommens den gang beskjedne skogareal, men først og fremst på grunn av vassdragene fra Øyeren og innover i Østmarka med et nedslagsfelt på i alt 14 km2.

Så i 1899 anla H. Backe Wiig Flateby Cellulosefabrikk. Han var den gang en av norsk treforedlingsindustri store pionerer og hadde allerede satt i gang papp og tresliperiet i Bøhnsdalen i 1873. Videre var han medeier i Bentse Brug (Oslo) og Embretsfoss ved Modum. Han var også leder av Norsk Papirfabrikanters Forening da denne ble startet i 1893. Han sies å ha vært et enormt arbeidsjern, men han har etterlatt seg lite notater fra sitt mangesidige industriliv. Hans merittliste som spenner fra medlem av Norges Banks representantskap til kommunestyrene i Eidsvold og Oslo er imponerende lesing. I 1899 gikk firmaet han hadde sammen med sin bror konkurs, men han kastet seg da for fullt over prosjektet på Flateby.

Rester etter sagbruksvirksomhet

På Enebakkstranden (Flateby) var det på den tiden rester etter større sagbruks-virksomhet fra Collettenes tid, i alt 7 sagbruk skal det ha vært i dette vassdraget. Med de store skogene i Enebakk, stor fløteaktivitet på Glomma og nærheten til viktige markeder, var det naturlig at hans treforedlingsøyne falt på Enebakk. Som eier av Haugstein gård hadde han fått tak i fallrettighetene i

Ingeniørboligen ved Flateby Bruk

hele vassdraget innover Haugstein skauen (Langtjern, Merratjern, Stordammen, Påstranda). Det ble bygd store magasindemninger av tømmer som man ser rester etter den dag i dag. Han kjøpte også eiendommen Modellen der det ble bygd en støpt reguleringsdam med turbinrør ned til fabrikken som ga 70 –80 meters fallhøide. Demningen sees den dag i dag nedenfor Stranda skole.

Fabrikken lå der båthavna ligger i dag. Deler av grunnmurene og fundamentene er ryddet fram og fint ivaretatt av Enebakk Kommune. Mange husker kanskje fortsatt teglsteinspipa som sto opp til 60 tallet. Navn som Grønnkalken sør for dagens båthavn, forteller om hvor luten fra kokinga ble dumpet for ca. 100 år siden. Det ble reist en ingeniørbolig rett nedenfor det nåværende ridesenteret. Denne brant i ca. 1960. Videre sto det en stor tømret bygning nedenfor Odelsheim som jeg selv kan huske. Dette var først et kontor, men var seinere beboelseshus for ansatte og seinere arbeidsledige ved fabrikken.

I 1899 kom det et krakk i treforedlingsindustrien med dårlige priser, noe som ikke hindret Backe-Wiig fra å starte opp på Flateby. Det begynte med et tresliperi som bare gikk noen måneder. Sannsynligvis var det også ei sag på området.

Omlegging av driften

Deretter ble det bygd en sulfatcellulosefabrikk som baserte seg på furuslip som ble fløtet på Øyeren. Fabrikken var umoderne og basert på gammelt, innkjøp utstyr, bl.a. en tørketrommel fra Benste Brug. Arbeidskrafta var mest småbrukere og tidligere skogsarbeidere. Backe-Wiig beklaget seg over den dårlige drifta og den lite kyndige arbeidsstokken på fabrikken. Mye av virksomheten var ren industriutvikling og ingeniøren på bruket hadde noen uheldige episoder med en nykonstruert smelteovn for sodamasse som de trengte for å lage kokelut til tømmeret.

I 1902 brant fabrikken ned og det ble besluttet å bygge en sulfittfabrikk som kunne ta granslip i stedet. Vannfallet hadde til da vært benyttet til en kjerrat som dro tømmer opp fra Øyeren, men nå ble det behov for elektrisk kraft. En turbin som ga kraft og noe lys ble anlagt i 1902, men til dette trengtes det mer

vann. Det ble derfor gravd en kanal fra Gjeddevann over Bergskaugtjern, Østby, Haugdammen og langs Ødegårdsveien ned til Renna. Videre mot Småtta og over til Sundby og til hovedvassdraget, Langtjernsbekken. Like nedenfor Vannverkets renseanlegg ved Gjeddevann ser man i dag den ca 3 meter dype renna som ble sprengt ut for å lede Gjeddevann ned mot Flateby. Mye av området mellom Streifinn og Haugdammen må da ha stått under vann.

Det var ikke enkelt å drive cellulosefabrikk ved Øyerens bredd. Fabrikken var helt avhengig av båttransport. Men isen la seg som regel tidlig om høsten, og det var viktig å ha kull, tømmer og sulfat i hus før isen la seg. En høst de måtte kjøre til Fetsund for å hente kleberstein var isen temmelig dårlig og på hjemveien kjørte den siste sleden gjennom isen. Celluloseballene ble på vinteren kjørt på isen til Lillestrøm med hest og slede, noe som ofte var en farefull ferd på den lumske Øyeren-isen. Om sommeren gikk transporten med dampbåten DS Strømmen som la til ved fabrikken.

Vassdraget hadde for lite vann og fabrikken slet med dårlig økonomi og gikk til slutt konkurs i 1909. Backe-Wiig gav opp satsingen på Flateby og flyttet til Lillehammer.

En tøff svenske ved navn Jacob Lundberg som det ennå går gjetord om blant gamle folk på Flateby overtok ansvaret for drifta.

I 1912 ble fabrikken herjet av nok en brann, men den kom raskt i gang igjen. Under den 1. verdenskrig og i 20 årene gikk fabrikken bra og tjente gode penger. Lundberg forlot fabrikken i 1915 og det var flere eiere inne i bildet fram til den siste og endelige sluttstreken ble satt i 1930. Aars skriver at "det var ca. 100 arbeidere ansatt – for det meste herredets egne folk. Mange av dem er samtidig småbrukere. Arbeidsforholdene ved fabrikken har som regel vært gode og rolige og beboelses- og elevforholdene for arbeiderne har i sammenlikning med de tettere bebyggede industricentre vært ganske tilfredsstillende".

Kommunen gikk inn med tiltak

Etter den siste konkursen kjøpte kommunen fabrikken i håp om å få den i gang igjen. For kommunen var det et mareritt å ha 100 arbeidsledige på Flateby i de

Bildetekst:

Et av skiftene på Fabrikken (fra 1909)

Bakerste rekke fra venstre: Magnus Melgård, Viktor Enga, Sigvart Skaug, Lovinius Nordhagen, ?, Hans Fjeld, Sigvart Myhra, ? , Ole Gundersen, karl Myhre.
Andre rekke fra venstre: Kristian Nordli, Karl Myre, ?, Olaf Lystad, Øyvind Bergersen, Oskar Pedersen (forfatteren av "En splitterny vise om Flatebybedriften og folk paa Enebakkstrand" – noen vers gjengitt annet sted i bladet), Thorstein Bergersen, Peter Flateby, Herlof Dammen, Herman Iversen, ?.
Tredje rekke fra venstre: Julius Rud, Ludvig Småtta, Kristian Melgård, Fredrik Myhre, Kristian Rud, Marius Haug, Anton Løkka, ?, ?, Hans Flateby, ?.
Fjerde rekke fra venstre: Karl Haug, Harald Hansen, Olsen Bråthen, Fagernes, Alfred Larren (Lassen?), Magnus Begskaug, Hjalmar Erikstad, Johan Aas, Karl Hansen, Johannes Rud, Karl Sørli.
Femte rekke fra venstre: Johan Bråthan, Anton Dammen, Jørgen Myhra, Friiberg, Karl Syversen, Gustav Hage, Anton Bråthen, Otto Karlsen, Hans Hansen, O.J.Bolsrud.
Nederste rekke fra venstre: Gustav Ekornrud, August Iversen, Lundberg, Vessel, Herman Gran, Sigurd Antonsen, Nicolai Utsig, Johan Svendsrud.

harde 30 åra. Det lyktes ikke å få fabrikken i gang igjen, og det er ingen overdrivelse å si at Flateby helt til lenge etter 2. verdenskrig slet med de sosiale nødsårene etter konkursen. Selv husker jeg de elendige levekårene for flere familier som bodde i strøket rundt fabrikken helt opp på 1950 tallet.

I forhold til resten av Enebakk, har Flateby måttet leve med dette fattigstemplet helt til boligbyggingen skjøt fart på slutten av 60 tallet.

Backe-Wiig eide Haugstein i ca 10 år, fra 1893 til min familie på morsiden overtok gården i 1904. På denne korte tiden rakk han å starte cellulosefabrikken med alle dens problemer, han bygde et jaktslott på plassen Finland i Haugstein skogen og han fikk flyttet en koie fra Vikstjern i Båstad til Gjeddevann. Det artige er at H. Backe-Wiig faktisk også var fetter av min far, Frithjof Ellingsen, så min familie har vært eiere av Haugstein både på far- og morsiden.

Kilder:

(1): Bygdebok for Enebakk, 1927 N.R.Aas
(2): Familien Backe Wiigs slektsbok , jan. 1961

EN SPLITTERNY VISE

om

FLATEBYBEDRIFTEN OG FOLK PAA ENEBAKSTRAND

Vi nevnt i teksten til bildet av skiftet på Fabrikken at en av arbeiderne, Oskar Pedersen, hadde forfattet en sang om bedriften og folkene der. Visa har hele 36 vers. Den er tatt inn i sin helhet i det aller første nummeret av IGN; nr. 1-1999. Dette nummeret er utsolgt, og visa fortjener å bli lest av flere. Derfor gjengir vi noen vers på de neste sidene. Her beskrives de hendelsene Johan skriver om, nemlig omleggingene til tresliperi og sulfatcellulosefabrikk.
Visa ble i sin tid trykket i særtrykk og utgitt av "Gustav Hagen, Agershus Trykkeri" på Lillestrøm. Prisen for trykket var 81 øre.

Mel.: Med skibet Jone Jonas fra Engeland vi drog.

At dikte og at skrive det er min største lyst,
men jeg kan jo intet blive, for min stilling er saa trist;
men en vise jeg vil nedskrive, for kvinde og for mand.
om Flateby's bedrifter og folk paa Enekbakstrand, Enebakstrand.

I aaret 1900, jeg jo det mindes maa,
et sliperi blev bygget hist ved Flateby aa.
Vasdraget det var semest, betjeningen var dum,
derfor maa Backe-Wiigs-brødrene ta av sin egen pung, egen pung.

Et sliperi ei sig lønner, vi jo det skjønne maa,
en sulfat celulose vi maa begynde paa.
Maskineriet blev ombyttet og flyttet sten for sten;
et større anlæg syntes i nittenhundred og en, hundred og en.

Graastensmurere og fjeldsprængere nu maa di skynde paa,
la feiselen sig svinge, hr. Myhre synge maa.
Bønderne blev jaget utav den vilde skræk,
de trodde her skal blive et rigtig mønsterverk, mønsterverk.

Mekanikere og montører blev hentet en for en,
og murere med haandlangere, og jeg blev en av dem
som skulde stenen bære, et arbeide som klaar
alt for en yngling som knapt var 18 aar, 18 aar.

Et hul der blev opgravet, hvad mon der skulde bli
saadan blev der omtalet av de nysgjærrige.
Av Melgaard og av Balder blev hejsen kjørt i top,
det var ei langt paa høsten før en skorsten raget op, raget op.

Med bygningen og monteringen det gik nu ganske smaat
for betalingen var liten, og liten arbeidsflok.
Hr. Bache-Wiig han tænkte et reiseverk maa til,
tømmermænd og snekkere kan de blive hvem som vil, hvem som vil

Da vinteren var tilende kom fabrikken igang,
da fik vi tage pladsen efter stilling og av rang.
Men gik der et jevndøger saa stod der op til tre,
hvad skulde det vel blive for Backe-Wiigs brødrene, brødrene.

Hr. Backe-Wiig han tænkte jeg skal gjøre hvad jeg kan,
jeg kan jo laane penger saa længer det gaar an;
imens han gik og tænkte omkring i drømmens rus
saa kom de Kreditorer og slog det til konkurs, konkurs.

Nogen av de gifte paa boets regning fik
arbeide, men det værste var de ingen penger fik.
Da blev de alle enige: en sakfører vi maa ha,
da tænkte jo hr. Sundby: for mig det passer bra, passer bra.

Vinteren stod for døren jeg tænkte huttetu,
det blir vel haarde nøtter baade for mig og du,
for 50 øre dagen hos bønderne at gaa,
spænd remmen haardt om livet saa kan di sulte faa, sulte faa.

Heldig var dem stillet, dem som hadde sparet litt,
men de fleste hadde dem opbrukt og taget paa kredit,
for de hadde braset med laks og spekelaar,
nu maa de la sig nøie med de smuler de kan faa, de kan faa.

Et par aar var henrundne og det blev atter vaar,
atter faar vi høre at Backe-Wiig han har
et aktieselskap dannet, med større kapital,
og skal begynde bedriften igjen ved Flateby dal, Flateby dal.

Det blir 2 kroner dagen, di kan ei mere faa,
dem sier: det blir det samme bare vi faar begynde paa.
Det varte ikke længe før fabrikken var igang,
og vaaren til os smiler med løvspret og fuglesang, fuglesang.

Presseklipp fra Akershus Arbeiderblad

På våren 1931 melder avisen om "Mange arbeidsledige i Enebakk", og mandag 27. juli må ordfører Holthe fortelle om kommunens tiltak for de som ble arbeidsledige:

Mange nye arbeidsledige i Enebakk.

Flateby cellulosefabrikk stopper. Herredsstyret stiller 6 000 kroner til disposisjon til avhjelp av ledigheten.

Enebakk herredstyre behandlet i sitt siste møte arbeidsledighetsspørsmålet.

Enst. beslutedes å opheve arbeidsledighetskomiteen og overføre dens funksjoner til formannskapet.

Ref. skr. fra Flateby Cellulosearbeiderforening om at fabrikken stanser i den nærmeste frem tid og at en masse blir arbeidsledige. En stor del er så dårlig stillet økonomisk at arbeide må skaffes om offentlig forsorg skal undgåes. Det henstilles derfor til herredsstyret å sette arbeide i gang som f. eks. kultslagning omlegning av veier m. v.

Likeledes ref. skr. fra endel opsittere ved veien Østby—Knurrestad samt skrivelse fra Jon Sundby ang. gårdsvei til Sundby

Enst. besluttedes å stille inntil kr. 6 000.— til formannskapets disposisjon til foranstaltninger mot arbeidsløsheten. Beløpet tas av det på budgettet til tilfeldige utgifter avsatte beløp. Det forutsettes at arbeide settes i gang innen 15. mars og formannskapet bemyndiges til å treffe bestemmelser m. h. t. rasjonering og fordeling av arbeidet.

Stansen ved Fladeby cellulosefabrikk virker ødeleggende.

En uttalelse av ordfører Holthe.

«Østlandets Blad» har spurt ordfører Holthe — som også er materialforvalter ved Flateby cellulosefabrikk — hvordan utsikten kan være for fabrikken og dens arbeidere.

Herr Holthe svarer at det ser helt trøstesløst ut for tiden. Det er liten utsikt til at det kan bli tale om drift igjen — iallfall på lange tider. Konjunkturene ligger slik an at fabrikken ikke på nogensomhelst måte kan klare sig i konkurransen. Flateby ligger da også særlig tungvint til hvad transportforholdene angår.

— Det er altså helt stilstand ved fabrikken nu?

— Alle mann er opsagt, jeg selv også, svarer ordføreren. Riktignok blir jeg her til nyttår av hensyn til min stilling som ordfører, men siden vet jeg ikke hvor det bærer hen.

— Hvor mange mennesker har til nu vært beskjeftiget ved fabrikken?

— Ca. 140 mann, hvorav de fleste er familieforsørgere.

— Er alle disse ledige nu?

— En hel del har sine småbruk som de steller med, og så har kommunen måttet sette igang arbeider av forskjellig slags, f. eks. veiarbeider, grøftning, nydyrkning m. v. for dem som har størst forsørgelsesbyrde. Men det er dessverre mange som ingen ting har å gjøre. Omtrent alle har hjemstavnrett i kommunen.

— Hvor stort skattetap kan man regne med at kommunen lider ved denne bedriftsnedleggelse?

— I rent skattetap fra arbeidere og funksjonærer blir det rundt 40 000 kroner; men det blir jo adskillig mere tap både direkte og indirekte som følge av stansen.

— Altså en meget preker situasjon for Enebakk herred?

— Helt ødeleggende, svarer ordføreren.

I øieblikket ser det temmelig håpløst ut.

Og her er presentasjonen av Enebakk-budsjettet for 1931

Enebakks budgett for 1929-30.

Fra formannskapet foreligger følgende forslag til budgett:

	Utgift.	Inntekt.
Kommunens administrasjon	6 100	
Politi og rettsvesen	345	
Kirkerne	6 700	1 340
Skolerne	49 500	15 447
Forsorg og alderspensjoner	63 200	7 500
Sundhetsvesen	5 500	1 200
Tap på garantier for Boligbanken	5 250	
Tilskudd til skogeiendommene	22 000	
Kommunale arbeider — veivesen	26 000	6 600
Landbruksvesen	3 040	1 650
Renter	7 000	5 500
Avdrag	7 000	
Fylkesskatt	71 533	
Skatt på faste eiendomme og avgifter		13 520
Uforutsette utgifter	11 832	
	285 000	52 257
Netto utgift		232 243
Hertil kommer skattesvikt		15 000
Til utligning på formue og inntekt		247 243

Utligningsbeløpet er gått ned med kr. 14 000 fra forrige budgett. Forutsatt samme ligningsansettelser som ifjor vilde skatteprocenten gå ned fra 18 til 17 procent.

Ligningen er ikke ferdig, men der er også iår foretatt store nedsettelser for gårdbrukerne så skatteprocenten også iår, og av samme grunn som ifjor, vil komme til å stige.

På jakt etter Flateby-godset.

Av Johan Ellingsen

For folk som har vokst opp på Flateby, har historien om "Flatebygodset" eksistert som en myteomspunnet historie man knapt har kunnet tro på. Enda eksisterer muntlige historier fra denne storhetstiden på Flateby. Men det er vanskelig å fatte at det lille tettstedet Flateby for ikke mer enn 200 år siden var midtpunkt for en spennende og historisk viktig aktivitet iscenesatt av datidens kanskje mektigste norske forretningsmann og godseier, John Collett fra Kristiania.

Omstendighetene rundt sosietetens "utsvevende liv" på Flatebygodset og det faktum at ingen helt fram til våre dager har visst nøyaktig hvor bygningen(e) lå, har bidratt til å legge et hemmelighetens slør over historien. Dette er ikke minst pussig, fordi det faktisk foreligger et rikt skriftlig materiale om livet på Flatebygodset. Først i nyere tid har vi fått en visshet om at bygningene lå på høyden ved gården Store Flateby der Odd Ruud bor i dag. B. Butenschøn som hadde stor interesse av Flatebygodset, opplyste i årbok for Romerike Historielag 1986 at det i boka "Norske Haver i Gammel og ny Tid" av C.W. Schnitler (Kristiania 1916) er en tegning av husene og hageanlegget på Flateby. Butenschøn regner det da som bevist hvor husene lå fordi Schnitler viser til at man så sent som i 1878 fortsatt kunne se rester etter grunnmur og hageanlegg.

Forvirringen om beliggenheten skyldes også et maleri av Jacob Munch fra 1809 som i dag henger på Oslo Bymuseum og som visstnok skulle forestille Flatebygodset med John Collett i forgrunnen av bildet. Vi har en kopi at dette bildet hengende på veggen, men det har vært vanskelig å se at det skulle forestille Flatebygodset.

Fladeby hovedgaard skulle være det kostbareste og fineste hus på landsbygden i Norge

Det er mange detaljerte beskrivelser om hva som foregikk på Flatebygodset. Det eksisterer et rikt skriftlig materiale som spenner fra teaterhistorie, romaner, jaktprotokoller med mer. N.P. Krogsbøl skriver i sitt skriv "Enebak i gamle dage" at " Store Fladeby var herskabelig bebygget. Hovedbygningen med fløibygninger var av samme stil og størrelse som riksdagsbygningen på Eidsvold, omgitt av en storslagen park med lysthuser og præktige alleer av løv og bartrær mot syd og nord." Da godset i 1753 kom i familien Collett sin eie, ble det dekorert innvendig av kunstmalere og innredet med de fineste engelske, franske og til dels kinesiske møbler. "Fladeby hovedgaard skulle være det kostbareste og fineste hus på landsbygden i Norge".

Flatebygodset hadde lagt under seg alle gårdene på Stranda og selv om godset etter sigende ble brukt bare et par ganger i året, må det ha satt sitt sterke preg på bygda. I høstjakten var det 10 dager med jakt etter engelsk mønster hvor jaktforløpet ble sirlig nedskrevet i en egen jaktprotokoll som vi har kopi av festskriftet til Barthold Butenschøn (Fladeby Journalene. Jagtjournalene 1798 – 1823 og 1800 – 1808)
Videre ble gården brukt i 10 dager under julefeiringen da det var juleopptog og teaterframføringer som er nøye beskrevet i boka "Christiania Theaterhistorie" av H.J. Huitfeldt utgitt i 1876. Til gårdens jakt- og juleselskaper ble det invitert diverse celebre personer fra inn og utland, mest stas var det i sept. 1813 da prins Christian Fredrik deltok i høstjakten. Også Enebakk legendariske prest Jens Aars deltok som en lidenskapelig harejeger.

Colletfamilien fikk økonomisk problemer etter John Colletts død i 1810 og deres engelske handelspartner Pelly & Co overtok til slutt eiendomsretten til hele godset. I 1827 ble det holdt auksjon over fast eiendom og løsøre og i 1840 ble hovedbygningen nedrevet og solgt. Den østre sidebygning ble satt opp som hovedhus på gården Nedre Vennevold og den vestre sidebygningen med ballsal, teatersal, jaktkammer og bibliotek ble kjøpt av Enebakk kommune og er i dag det gamle Herredshuset i Kirkebygda. Butenschøn opplyser at bygningen på Vennevold nå er revet og at man fant årstallet 1777 på en av stokkene. Det ble sagt at da Flatebygodset ble revet, skulle det ikke ligge sten tilbake på sten og

til og med grunnmuren ble spredt for alle vinder som bygningsstein til andre gårder. Alleen ble nedhogd og parkanlegget ødelagt. Flatebygodset og det etter datiden utsvevende liv må ha skapt harme hos befolkningen på Flateby og særlig Enebakk presten var skarp i sin fordømmelse av det livet overklassen levde ut på Flateby. Kanskje ikke rart da at folk i ettertida både fortrengte godsets eksistens og glemte hvor det lå.

Spor etter Flatebygodset?

Som eier av Haugstein, en av gårdene under Flatebygodset, har jeg vokst opp med minner fra det gamle godset. Sammen med muntlige overleveringer er det som å samle brikker i et stort spill. At Haugstein har flere gjenstander fra Flatebygodset, har sikkert sin bakgrunn i at bønder på Stranda deltok på auksjonen for å skaffe seg materialer til sine egne gårdsbruk Vi har i dag kanskje de to siste gjenværende vinduene fra godset i inngangspartiet på Haugstein. Disse har åpenbart vært kjøpt på auksjonen i 1840. Rutene bærer flere inskripsjoner gjort med diamantring. *Adolph Schough 1798* finner jeg på en rute, dette var i følge jaktprotokollen en svensk konsul som var med på høstjakten i 1798. Krogsbøl nevner at det var flere ruter på gårdene på Flateby, men disse eksisterer etter hva jeg vet ikke i dag. Etter sigende skal det ha vært mange vindusruter fra Flateby på Ljansbruket sør for Oslo, men disse gikk tapt da hovedbygningen brant like etter 2. verdenskrig.

Hovedbygningen på Haugstein ble bygd i 1854. Det vet vi ganske sikkert fra en påtegnet treflis som ble funnet i veggen ved en ombygging i 1968. Da vi igjen restaurerte hovedbygningen i 1981, fant vi i 2.etasje godt skjult under et strietapet, et gammelt skarpkantet panel med en påmalt blomsterlignende bord vekselvis oppe og nede på bordene. Dette var åpenbart materialer som hadde vært brukt tidligere! Høyst sannsynlig var også disse kjøpt på auksjonen i 1840 av Haugsteins daværende eier, Peder Enersen Haugstein (1796 -1861). Bordene er i dag dekket til igjen. Kanskje er det flere materialer gjemt rundt i gamle hovedbygninger på Flateby?

Vi har også en fin gammel messingbjelle på Haugstein som visstnok skal være funnet i skogen en gang tidlig på 1900 tallet. Bjellen har inskripsjonen 1767 og har tydeligvis tilhørt storfolk. Kan den være mistet fra en hest i forbindelse med høstjakten som nettopp foregikk i skogene innenfor Flateby?

Et minne folk på Flateby også har hatt opp til nyere tid, er et kors som ble reist på stedet der en jeger, Smidt ble drept av vådeskudd ved høstjakta i 1797. Nettopp det årstallet mangler i jaktprotokollen! Der jegeren falt, kalt Smidteberget i Skaug skog ovenfor RV 120, ble det seinere reist en hytte som står der den dag i dag. Korset er dessverre borte.

Her er forfatteren med hestebjella som ble funnet i Haugstein-skogen

Og her er nærbilde av bjella. Årstallet 1767 er lett å lese

Blomsterbord på panel

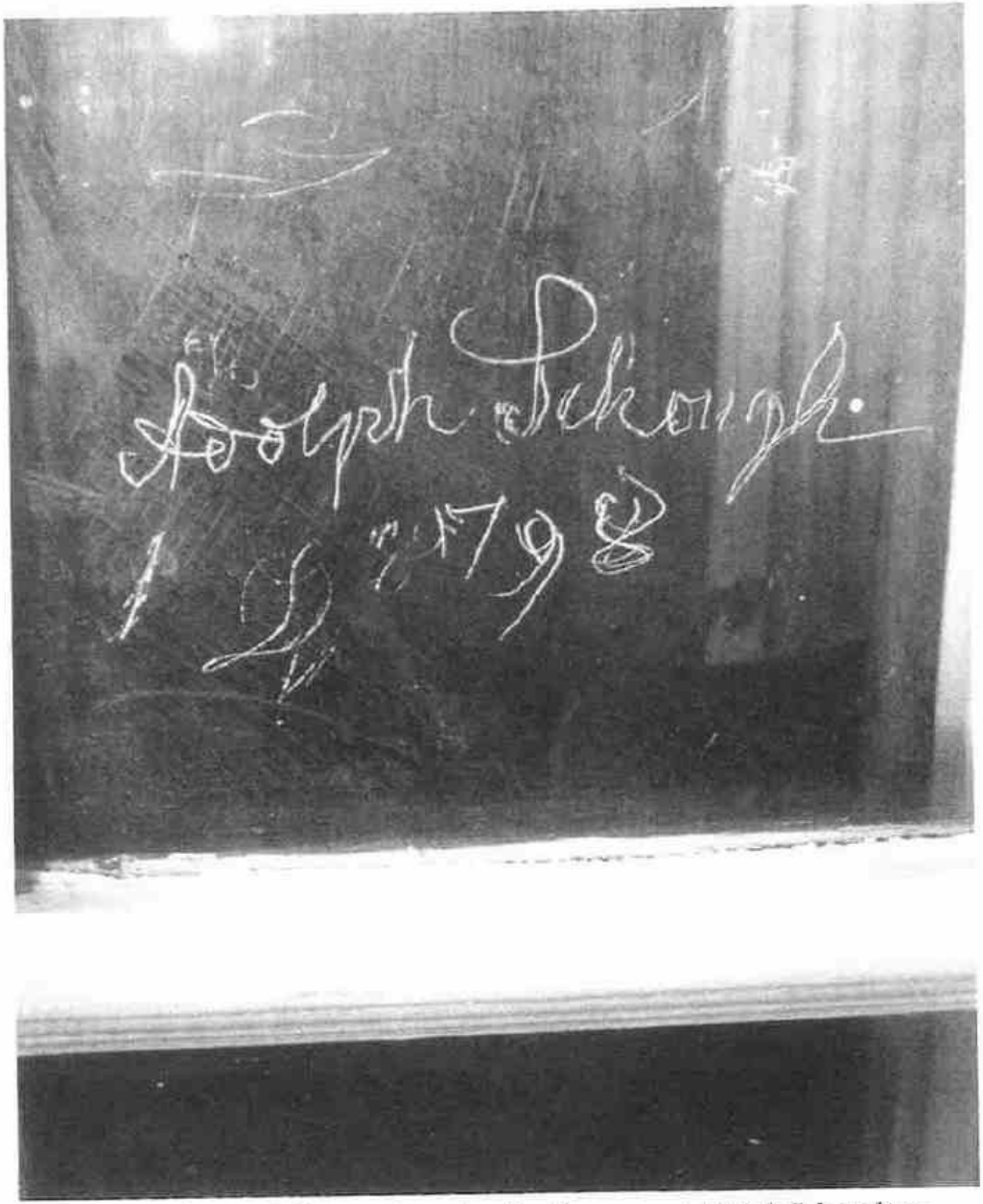

På ett av vinduene på Haugstein er det ripet inn navnet Adolph Schough og årstallet 1798 (med diamant). Navnet lar seg også lese i Jaktprotokollene. Vi gjengir to sider av protokollene på de neste sidene

17

[illegible], og nu [illegible] vi og alle vore Skaal, for at
[illegible] Bal. [illegible] noget af [illegible]
[illegible], tillige Nummere i behørig Orden efter Lagene,
ligesom de nu følge:

No. 1. Madame Tullin og Hr. Clauson
– „ – 2. Jomfrue Hofsold og Hr. Bloen
– „ – 3. Madame Hjort og Hr. Assessor Gram
– „ – 4. Madame Collett og Hr. Kammerherre [illegible]
– „ – 5. Jomfrue [illegible] Clauson og Etatsraad Falsen
– „ – 6. Frue [illegible] og Hr. Lieutenant Schiött
– „ – 7. Jomfrue Bogel og Hr. Jens Aars
– „ – 8. Madame Tullin og Hr. Otto Collett.

Man savnede den tilkommende [illegible] Bal hele Aftenen, og man fornøjede sig at [illegible] Oplag; da Ober-[illegible] [illegible] [illegible] sig [illegible]. Lieutenant Schiött og Ober-[illegible] [illegible] sig nøje med at spille en Piquet, Etatsraad Falsen, Tullin og Madame Collett spillede en Lhombre. Klokken 8 var Spillet forbi, og vi gik alle glædelig hen at gjøre Aftensmaaltid. Under Maaltidet gik det muntert med Skaaler og Sange; især var [illegible] og [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] at [illegible] [illegible] Hr. Etatsraad Falsen, blandt os. Ober-[illegible] [illegible] Poetiske Genie begyndte at røre sig, da han i Anledning af [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] med at [illegible]. Kl: 10 var Aftensmaaltidet forbi; og [illegible] vi os alle i behørig Orden, for at [illegible] Oplaget; [illegible] blev [illegible], og man saae Hr. Clauson og Madame Tullin [illegible] at [illegible] [illegible] følgende:
„Hele Selskabet indbydes at spise i Morgen Middag hos
„Madame Tullin og Hr. Clauson". [illegible] [illegible]
for Munden, og [illegible] at [illegible] [illegible]. [illegible]

"Børsen blev opslaaet sprøvnede Placater og Pasquiller, saa-
lydende: „ Reformationens Venner beleiges at møde i Nat præ-
„ cis Kl: 0 = paa det sædvanlige Samlingsted. Ting af Vigtighed
„ skal foretages. De sædvanlige Vaaben medtages. Parolen 118/100 —
№ 2.
„ Ober-Jægeren 55/0 har forbundet sig med Ref. Venner og skal der
„ forestilles forenkommelig Jagt-Standset, som afholdes paa det
sædvanlige Samlingsted Kl. 2 i Nat. Uds. møder.
№ 3.
„ Bekiendtgiørelse. Betænkelige Gjæringer i Jagt-Selskabet
„ har yttret sig og lader befrygte Misstroe og Oprør. Alle Jægere
„ anmodes om at vogte sig for Oprørernes farlige Grundsætninger, og
„ med fordoblet Iilfærdighed slutte sig til Deres Anføringer
„ Overjægermester, paraphered af Hans Tanger —
„ Parol Befaling: Alle Jægere anmodes om at afholde
„ sig fra at forandre Lamme og Røjer i Overjægermesterens
„ Extra Hviletimer NB fra Caffeen til Kl 10 Aften.
„ underskrevet: Overjægermester. paraphered af Hans Tanger.
I Anledning af denne sidste Pasquil udsatte Overjægermester
en Præmie af 10 Harehud for Opdagelse af Forfatteren.
Den ellers frygtelige Bøddel blev ey heller sparet, men
saaledes afmalet paa en opslagen Placat:

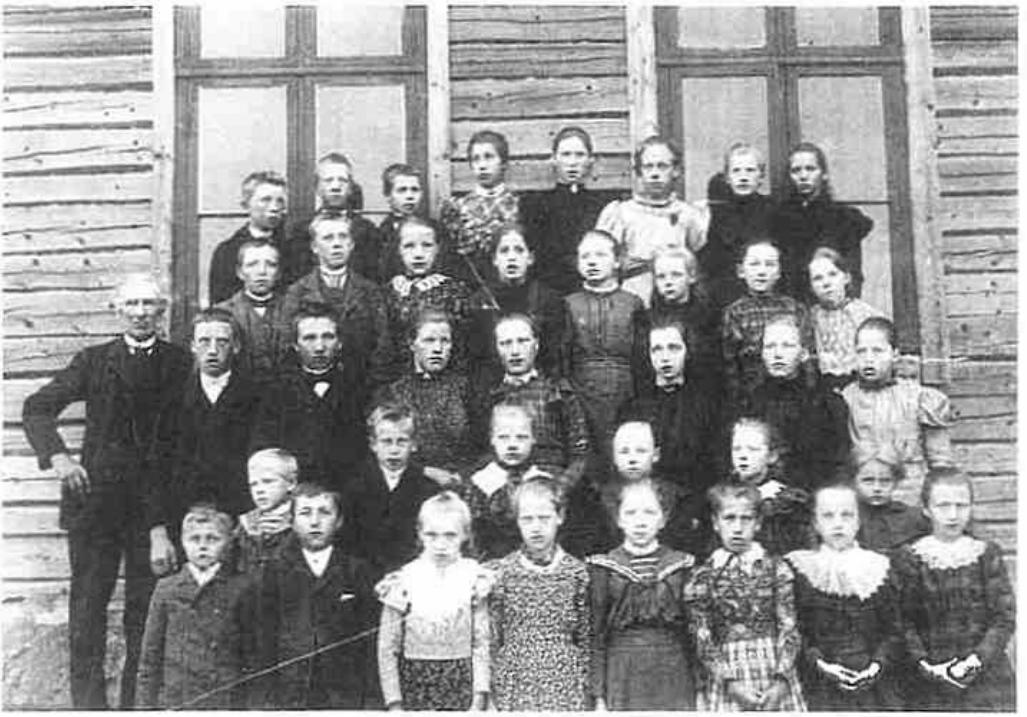

Stranden skole 1899 – 1900 (navneliste på neste side)

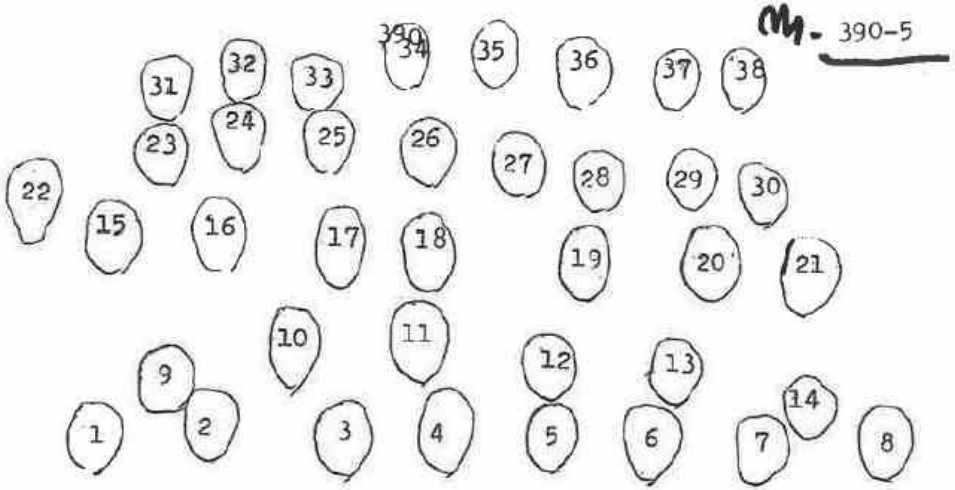

STRANDEN SKOLE 1899 - 1900. Nr. 390-5

1 Bredesen,
2 Sverre Ovind
3 Emilie Kristiansen
4 Hilda Sagbakken
5 Kristine Sikkerbøl
6 Lovise Nordhagen
7 Mina Durud
8 Tora Ovind
9 Karl Kjendsli
10 Ole Gundersen
11 Hanna Hagen
12 Mina Siljebøl
13 Jenny Fallang
14 Karly Bredesen
15 Johan Skogen
16 Ole Ovind
17 Bertha Skura
18 Kristine Åmodt
19 Maren Melgård
20 Mina Sagbakken
21 ?
22 Thomas Grønland, Lærer
23 Johan Sikkerbøl
24 ?
25 Karen Flateby
26 Johanne Stensrud (Bakk)
27 Sigurd Smådal
28 Kamilla Sundby
29 Agnis Sangen
30 Agnis Hagen
31 Hagbart Noreli
32 Johannes Gjestang
33 Hagbart Østli
34 Mina
35 Alma Grina
36 Anna Kristoffersen (Holmsen)
37 Tea Siljebøl
38 Bertha Ovind

LILLO BIL- OG LANDBRUKSVERKSTED

Dehli Gård - 1912 Enebakk

Reparasjon,
Kjøp og salg av personbil

Tlf. 64 92 62 91
Fax 64 92 62 67
Mob. 901 31 694

GRATIS SIKKERHETSSJEKK AV DIN BOLIG

Ingar Låsservice

Myravelen 49
1914 Ytre Enebakk

ADGANGSKONTROLL
ITV
DØRAUTOMATIKK

Tlf / fax: 64 92 53 02
Mob. 48 03 99 18
E-mail: ingarlas@online.no

LÅSSYSTEMER
INNBRUDDSIKRING

Enebakk Blikkenslagerverksted A/S

Alt innen blikkenslager-arbeider

- Takomlegging
- Beslag
- Salg av takrenner med utstyr
- Ventilasjon

Din lokale blikkenslager

Lillestrømveien 1773
1911 Flateby

Tlf.: 64 92 77 20
Fax: 64 92 77 21 Mob.: 415 70 241

Strømsborg & Enersen A.s

EL. INSTALLASJON

1912 ENEBAKK - TLF.: 64 92 63 00

Alt i elektrisk

elfag

RØRLEGGERFIRMA

ERIK KJELGAARD

1914 YTRE ENEBAKK

TLF : 64 92 46 39

ALT ARBEID I VVS UTFØRES

LEVERANDØR AV THERMIA VARMEPUMPER.

-fagkunnskap gir trygghet.

BYGG- OG TØMMERMESTER

Per-Erik Østlie a.s

1914 YTRE ENEBAKK - Telefon: 64 92 39 39

KONTORADRESSE:	VÅGSENTERET
POSTADRESSE:	POSTBOKS 132
	1914 YTRE ENEBAKK
TELEFON:	64 92 39 39
TELEFAX:	64 92 39 30